PROGRAM KONSERWATORSKI

DLA BADAŃ ODKRYWKOWYCH -SONDAŻOWYCH WNĘTRZA KOŚCIOŁA PW. WNIEBOWZIĘCIA NMP i ŚW. MIKOŁAJA Bazyliki Mniejszej w Bolesławcu.

Studium dokumentacji :	Opracowanie wyjściowe
Autor opracowania :	mgr sztuki Bohdan Jackiewicz mgr sztuki Kosma Jackiewicz
Obiekt :	Kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja
Adres :	- Bolesławiecka Bazylika Maryjna ul. Kościelna 3. 59-700 Bolesławiec
Zleceniodawca:	Rzymskokatolicka Parafia pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Bolesławcu

Wrocław 16.03.2017

SPIS TREŚCI :

WPROWADZENIE 2
ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE 3
CEL I ZAKRES BADAŃ 3
POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE 3
HISTORIA OBIEKTU 4
RZUT ARCH. KOŚCIOŁA Z ZAZNACZONYMI MIEJSCAM BADAŃ 10
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA 11
UPRAWNIENIA 26
DYPLOM 27
PRZYKŁADOWE FOTOGRAFIE ŚLADÓW MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH 28

WPROWADZENIE: Przedmiotem niniejszego opracowania jest polichromia na ścianach i stropie kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Bolesławcu. W trakcie przedmiotowych badań wykonanych zostanie kilkadziesiąt sond stratygraficznych schodkowych i pasowych, które pozwolą ustalić stratygrafię nawarstwień na ścianach i stropie kościoła. Odkrywki zarejestrowane zostaną w formie dokumentacji fotograficznej i rysunkowej. Przeprowadzone badania pozwolą sformułować główne wnioski i założenia konserwatorskie, oraz opracować program prac konserwatorskich. Opracowanie wykonano na zlecenie parafii pw. WNMP i św. Mikołaja w Bolesławcu.

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Najistotniejszym zagadnieniem determinujących całość postępowania będzie rozpoznanie stanu zachowania i zasięgu ewentualnych „pierwotnych" malowideł ściennych w kościele oraz określenie harmonogramu postępowania konserwatorskiego w celu przeprowadzenia w przyszłości kompleksowych prac konserwatorskich w całym kościele.
Głównym celem prac badawczych będzie odsłonięcie i dokumentowanie spod przemalowań oryginalnych, historycznych warstw polichromowanych na ścianach, sklepieniach, kaplicach bocznych . Prace badawcze i sondażowe będą polegały na wykonaniu odkrywek miejscowych i płaszczyznowych (w zależności od efektu poszukiwań) na ścianach płn. i płd. nawy głównej ścianie płd. prezbiterium oraz ścianach płn. - wsch. i płd. - wsch. prezbiterium, celem ustalenia obecności wcześniejszych polichromii ściennych pod warstwą obecnych malatur na tynku mineralnym. Zadaniem dodatkowym będzie określenie zasięgu występowania ewentualnie odsłoniętych polichromii. W wyniku ustaleń ze Służbami Konserwatorskimi w Jeleniej Górze oraz z ks. proboszczem parafii ustalono, że w obecnej początkowej fazie prac rozpoznawczych kościoła odkrywki zostaną wykonane w miejscach nie kolidujących z estetycznym odbiorem kościoła, w miejscach ukrytych bądź zasłoniętych przez obrazy , lub inne elementy wyposażenia kościoła, z pełnym poszanowaniem obecnie eksponowanej dekoracji rzeźbiarskich i jej scen figuralnych. Działania badawcze będą traktowane jako prace podstawowe, które pozwolą, na planowanie pełnego zakresu prac remontowo – konserwatorskich , oraz działania korygujące i uwzględniające wyniki przeprowadzonych wcześniej prac konserwatorskich.
Konserwacja wystroju wnętrza kościoła to przywrócenie pierwotnych walorów estetycznych i technicznych dekoracjom malarskim , oraz kolorystyce wnętrza kościoła wraz ze złoceniami i srebrzeniami detali architektonicznych.

CEL I ZAKRES BADAŃ ZABYTKU

1. Celem badań jest ocena wartości artystycznej i formalnej kolejnych nawarstwień, ich techniki wykonania i stanu zachowania po uprzednim określeniu nawarstwień i zinterpretowaniu kolejnych warstw. Wnioski zostaną wyciągnięte na podstawie sondażowych badań stratygrafii obiektów, badań chemicznych i mikroskopowych pobranych próbek, badań z zakresu historii przedmiotu oraz analizy formalnej.
2. Celem będzie też opracowanie odpowiednich postulatów dotyczących właściwego postępowania z obiektem w trakcie planowanych w przyszłości prac konserwatorskich z zachowaniem prawidłowej kolejności wykonywania zadań konserwatorskich i remontowych.
3. Pobranie próbek i wykonanie badań technologicznych wypraw tynkarskich i warstw malarskich (analiza wypełniaczy, spoiw i pigmentów, stratygrafia warstw, dokumentacja fotograficzna i opisowa z interpretacją wyników badań).

POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

Wstępny opis stanu zachowania obiektu na etapie ogólnego rozpoznania bez możliwości oglądu z rusztowań.

1. Prace badawcze i sondażowe będą miały na celu wykonanie badań potwierdzających bądź zaprzeczających istnieniu polichromii .
2. Zakłada się że będzie wykonanych około 150 odkrywek sondażowych i schodkowych.
3. Odkrywki wykonane będą mechanicznie skalpelami.
4. Poddany zostanie ocenie stan zachowania kolejnych nawarstwień.

5. Pobrane zostaną materiał badawcze w formie przekrojów warstw malarskich w celu wykonania badań mikroskopowych i mikrochemicznych.
6. Określony zostanie charakter i skład najstarszych warstw malarskich i wybranych wtórnych, informacje te zestawione zostaną z wiadomościami dotyczącymi historii obiektu.
7. Na podstawie nabytej w ten sposób wiedzy określone zostaną postulaty konserwatorskie i opracowany zostanie program prac konserwatorskich.
8. Wymienione wcześniej działania będą utrwalone w dokumentacji opisowej i fotograficznej.

HISTORIA OBIEKTU

Historia świątyni potwierdzająca, że obiekt jest niezwykle istotnym europejskim dziedzictwem kulturowym. **Świątynia pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja to jeden z najstarszych obiektów sakralnych w regionie. Ślady pierwotnej drewnianej świątyni dokumentuje akt z 2 czerwca 1261 roku sygnowany podpisem i pieczęcią księcia Konrada I.** Pośród wymienianych w tym piśmie świadków jest wspomniany proboszcz bolesławiecki Wlasteus, następcą którego był Andrzej, notariusz biskupa wrocławskiego Tomasza II, o którym wspomina kolejny akt z 1271 roku. Zapis ten daje prawo do sytuowania początków powstania dzisiejszego kościoła parafialnego przed rokiem 1261. W roku 1298 rozpoczęto przebudowę drewnianego kościoła parafialnego na budowlę murowaną.
Z tego okresu zachowały się najwcześniejsze ślady architektoniczne obiektu. Arcybiskup Galicji i Prymas Hiszpanii Gandislaus oraz inni dostojnicy, w związku z ogromnym rozmachem budowlanym, nadali temu kościołowi przywilej odpustowy. Wszyscy nawiedzający to święte miejsce wierzący mogli zyskać w określone uroczystości kościelne aż 40 razy w ciągu roku łaskę odpustu. Zostało to udokumentowane w specjalnym akcie, którego treść cytują Tadeusz Bugaj i Krystyn Matwijowski redaktorzy książki pt. Bolesławiec (Wrocław-Bolesławiec 2001, s. 48), w słowach: Ecclesia in Boleslavia Wratislaviensis dioecesis, quae in honore gloriose Virginis et s. Nicolai est insignita vocabulis... pro fabrica, luminariis et aliis dicte ecclesie ornamentis. To właśnie wtedy po raz pierwszy w źródłach pisanych zostaje wspomniany tytuł kościoła parafialnego oddający cześć Maryi Pannie oraz św. Mikołajowi. Z XIV stulecia zachowała się informacja, o fundacji ołtarza św. Jana Chrzciciela (1373), której miał dokonać legnicki mieszczanin Junghans. Ta pieczołowicie ozdabiana świątynia została zniszczona przez najazdy husyckie w roku 1429, co dokumentuje akt kolejnego nadania odpustu przez biskupa wrocławskiego Konrada w roku 1442. Z tamtego okresu (rok 1452) zachowały się informacje mówiące o tym, iż w mieście funkcjonowały już wówczas dwie szkoły: parafialna, przy kościele Najświętszej Panny i św. Mikołaja, kierowana przez magistra Benedykta Hegewalda oraz miejska kierowana przez słynnego Jan Opitza.
Wychowanek szkoły parafialnej, bolesławianin Mikołaj Cirps zasłynął tym, iż w roku 1436 przepisał Mszał Rzymski przechowywany obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Z czasów tamtej odbudowy miasta i kościoła Najświętszej Panny i św. Mikołaja pochodzi także fundacja wielkich dzwonów, które zostały poświęcone i uruchomione w 1476 roku. **Dzisiejsza struktura architektoniczna kościoła pochodzi z lat 1482-1492, co poświadczają inskrypcje wyryte w kamieniach umieszczonych w ścianach świątyni. W roku 1517 do świątyni na wzgórzu miejskim dobudowana została kaplica pw. św. Krzyża, a w 1520 pw. św. Barbary.**
Początki Reformacji w Bolesławcu datowane są na rok 1524, kiedy to pastor Jakub Süssenbach odprawił w mieście pierwsze luterańskie nabożeństwo. Od tego też czasu rozpoczęła się reformacja w stosunkach religijnych wśród mieszkańców. W roku 1524 zwolennicy Marcina Lutra przejęli kościół parafialny (do 1642). Jednak proces zmian religijnych narastał stopniowo, stąd jeszcze w 1553 w murach głównej bolesławieckiej świątyni wygłosił swoje płomienne kazanie mnich bernardyński Jan Kapistran, ogłoszony później świętym. W latach wojny 30-letniej (1618-1648) główna świątynia bolesławiecka była wielokrotnie plądrowana i palona. Mimo reformacji, wspólnota katolicka w mieście wydała znaczące postaci Kościoła Katolickiego. U schyłku XVI

wieku z parafii wywodził się biskup wrocławski Marcin Gertsmann, który zasłynął tym, że po ogromnym pożarze miasta w roku 1581 zmobilizował miasta śląskie i łużyckie do pomocy finansowej w odbudowie Bolesławca. W zachodniej części kruchty kościoła znajdujemy najpiękniejsze bolesławieckie epitafium poświęcone pamięci poety i filozofa Kaspra Kirchnera, który urodził się w mieście. W roku 1615 został on uhonorowany w Bazylei wieńcem laurowym, co stanowiło największe ówcześnie poetyckie wyróżnienie na świecie. W roku 1618 sprawował funkcję rektora bolesławieckiej szkoły parafialnej, a następnie radcy cesarza. W czasie wojny 30-letniej (1618-1648) zawarty został w Pradze w 1635 roku pokój. W myśl postanowień tego traktatu Śląsk został poddany pod władzę cesarską. Rozpoczęło to szeroką akcję rekatolizacyjną na całym Śląsku i w Bolesławcu. Dnia 24.10.1650, a zatem prawie dwa lata po pokoju westfalskim, Bolesławiec zanosił dziękczynne modlitwy za pokój. Dominacja protestancka trwała w mieście do roku 1650.

U schyłku XVI i na początku XVII wieku organmistrz Jan Lange zbudował w kościele pierwsze organy, a w roku 1709 zastąpiono je kolejnymi wykonanymi przez mistrza Gotfryda Eberharda. Kościół został przebudowany w wieku XVII według barokowych zasad. Już w 1659 dobudowano dzwonnicę; w 1664 syndyk miejski Franz Chrystian von Klarenstein sfinansował ołtarz Matki Bożej Boleściwej.

Pozycja bolesławieckiego kościoła parafialnego musiała być znaczna, skoro w 1679 proboszcz ks. Melchior Zimmermann został obdarzony godnością rezydenta katedralnego przy kolegiacie głogowskiej. W roku 1692 rozpoczęto kolejną ważną przebudowę kościoła, według wizji architektonicznej Giulio Simonettiego, który osiadł w mieście i zaczął w nim sprawować godność rajcy bolesławieckiego. Z jego też warsztatu pochodzą figury 12 apostołów oraz 2 figury Zwiastowania Pańskiego, umieszczone na górnych odcinkach gzymsów oraz na ścianie ponad łukiem tęczowym. Wówczas na emporze organowej wykonano herby Piastów, Habsburgów i Bolesławca.

Rok 1693 zwieńczony został wybudowaniem kaplicy pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, której fundacji podjął się ówczesny burmistrz Jan Fryderyk Büttner. **Na rok 1710 przypada wykonanie barokowego ołtarza w bocznej kaplicy dedykowanej z kolei św. Aleksemu. Monumentalny barokowy ołtarz główny autorstwa znakomitego śląskiego rzeźbiarza Jerzego Leonarda Webera został wykonany w roku 1725,** a ufundowany przez ks. Chrystiana Ferdinanda Bultvogla, proboszcza bolesławieckiego. Jego następca, ks. proboszcz Karol Krzysztof Mentzel wybudował także dwa ołtarze boczne: pw. św. Mikołaja i św. Jana Nepomucena, a następnie bardzo finezyjnie wyrzeźbioną chrzcielnicę z zespołem barokowych aniołów, obrazem Chrztu Pańskiego i barokowym olearium, autorstwa Leopolda Grohmana. XVII wieczne, barokowe ołtarze boczne pw. św. Anny i św. Józefa, zostały ufundowane przez burmistrza bolesławieckiego Sebastiana Wolfgeila. W zakończeniu południowej nawy bocznej znajduje się datowany na XVIII w. ołtarz pw. św. Krzyża, który znajdował się niegdyś w bolesławieckim kościele dominikanów, a przeniesiony został do kościoła parafialnego po kasacie klasztoru Dominikanów i wyburzeniu ich Kościoła. Nad tabernakulum tego właśnie ołtarza znajdowały się relikwie Krzyża św. przywiezione przez dominikanów ze Stolicy Apostolskiej do Bolesławca już w roku 1737, oprawione w specjalny relikwiarz w kształcie krzyża. Kronikarz E. Wernicke tak opisuje to wydarzenie: „Relikwia została zamknięta w posrebrzanym krzyżu, a 21 lutego 1738 była po raz pierwszy wystawiona i dana do ucałowania, co powtarza się we wszystkie święta", co kontynuowane jest po dzień dzisiejszy. Barokowy wystrój uzupełnia piękna ambona śląskiego warsztatu rzeźbiarskiego ufundowana przez proboszcza ks. Christiana Ferdynanda Bultvogla, w baldachimie bogato zdobiona rzeźbionymi kwiatami słoneczników oraz zespołem figur grających na trąbach aniołów. Na zaplecku ambony bogata płaskorzeźba Boga Ojca i Syna Bożego, a na baldachimie rzeźba Gołębicy przedstawiającej Ducha Świętego, zaś na koszu ambony cztery płaskorzeźby ewangelistów. U wejścia na ambonę znajdują się barokowe figury: Chrystusa Nauczyciela i Matki Bożej – Uczennicy Pańskiej.

Walory artystyczne świątyni podnoszą także barokowe polichromie ścienne. W kaplicy pw. św. Krzyża (w zakończeniu nawy południowej) oraz w kaplicy pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej udokumentowane zostały freski z okresu dojrzałego baroku. W pierwszej z kaplic jest to

iluzjonistyczny ołtarz dla rzeźbiarskiej grupy Ukrzyżowania.
Na predelli tego ołtarza znajduje się słabo czytelny napis wotywny brzmiący w przekładzie następująco: „Dla uczczenia Męki Pana naszego Jezusa Chrystusa, w tym miejscu, które dawniej zwano biblioteką, zamienionym na kaplicę, ten ołtarz ozdobił na własny koszt czterema figurami, Przewielebny Melchior Ignacy Zimmermann, magister obojga praw i sztuk wyzwolonych, archiprezbiter i proboszcz bolesławiecki". W drugiej kaplicy (pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej), znajduje się polichromia ścienna przedstawiająca Czternastu Wspomożycieli. Od czasów średniowiecza św. Katarzyna była czczona w grupie Czternastu Wspomożycieli. Znajdujący się w zwieńczeniu ołtarza owalny obraz przedstawia anioła siedzącego obok zwłok świętej. Wizerunek ten przypomina, że jej ciało odnalezione zostało około roku 800 na górze Synaj. Najstarsze źródła kronikarskie podają, że w tej kaplicy powinien znajdować się jeszcze jeden nieodkryty po dziś dzień fresk, ale udokumentowany w źródłach historycznych, którym jest Namaszczenie Ciała Chrystusa Pana. Wszystkie wspomniane polichromie wykonane zostały przez jednego z najwybitniejszych malarzy barokowych Śląska, Jerzego Wilhelma Neunhertza. Ten sam mistrz wykonał pokaźnych wymiarów obraz sztalugowy umieszczony w prezbiterium, przedstawiający Ukrzyżowanie Pańskie (1736 r.). We wspomnianej bocznej kaplicy, pw. św. Aleksego (z 1710 r.), patrona wszystkich pokutników i pielgrzymów, w barokowej nastawie znajdującego się w niej ołtarza umieszczone zostały figury św. Rocha i św. Sebastiana, którzy także patronują wszystkim pątnikom. Poniżej herbu fundatora, którym był Sebastian Wolfgeil, notariusz, sędzia bolesławiecki i burmistrz miasta, umieszczony został napis wotywny: *„Na chwałę Przenajświętszej Trójcy i Najświętszej Maryi Panny, na cześć św. Aleksego i św. Marii Magdaleny (patronki pokutników), powodowany wielką pobożnością i chęcią wynagrodzenia, ten ołtarz wzniósł i uposażył..."*.
Umieszczone w centralnym miejscu ołtarza głównego (na wysokości głowy figury Wniebowziętej) srebrne muszle oraz ołtarze patronów pielgrzymów i pokutników przypominają wszystkim nawiedzającym dzisiejsze Sanktuarium, **że kościół ten od wieków średnich jest ważnym punktem na szlaku Jakubowym do Santiago de Compostella.** Dzięki ofiarności pielgrzymów nawiedzających to święte miejsce, zostały ufundowane: figura św. Jakuba (w górnej partii gzymsów), kaplica pw. św. Aleksego z obrazem św. Magdaleny oraz figurami św. Rocha i Sebastiana. W XVIII w. przy wejściu pielgrzymim (od strony nawy południowej) ustawiono naturalnej wielkości barokowe figury św. Rocha i Sebastiana, wykonane w piaskowcu. Natomiast u wejścia głównego piaskowcowe figury Madonny z Dzieciątkiem, św. Józefa, św. Jadwigi i św. Jana Nepomucena. Wszystkie one są autorstwa Jerzego Leonarda Webera, a przypominały pielgrzymom o ich świętych patronach. Figury te początkowo były ustawione na moście przy dolnej bramie miejskiej, a zamówione zostały przez burmistrza Sebastiana Wolfgeila. Później jednak przeniesione zostały do kościoła parafialnego i po dziś dzień ozdabiają schody wejściowe nawy głównej i południowej.
Świątynia naznaczona została także kilkoma epitafiami znajdującymi się zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz kościoła. Na wewnętrznej ścianie kościoła znajduje się epitafium rodziny Gerstmannów, bliskich krewnych Martina Gerstmanna, biskupa wrocławskiego, który urodził się w Bolesławcu, uczył się w szkole parafialnej, a następnie po zdobytym doświadczeniu przez pewien okres stał na jej czele, jako rektor.
Później rozpoczął studia we Frankfurcie nad Odrą i Padwie, gdzie uzyskał doktorat obojga praw. Został kanonikiem wrocławskiej kapituły katedralnej, a od 1571 jej dziekanem. W roku 1574 przez wrocławską kapitułę katedralną został wybrany biskupem wrocławskim (1574-1585). W roku 1580 na synodzie wrocławskim biskup Gerstmann przyjął postanowienia Soboru Trydenckiego. Został pochowany w kościele św. Jakuba w Nysie w 1585 roku.
Jednym z najznamienitszych epitafiów znajdujących się w bolesławieckim Sanktuarium jest epitafium jest Jerzego Albrechta († 1575) i jego żony Benigny († 1570) ozdobione figurą Chrystusa Zmartwychwstałego. Na płycie umieszczone zostały słowa z Ewangelii według św. Jana: „«Ja jestem zmartwychwstaniem i życiem. Kto we Mnie wierzy, choćby i umarł, żyć będzie" (J 11, 25).
Na ścianie nawy północnej widnieje epitafium zasłużonego dla tej świątyni wieloletniego proboszcza ks. Christiana Franciszka Blutvogla (1678 – 1724). Na płycie epitafijnej widnieją słowa

łacińskiego tekstu, które w tłumaczeniu znaczą: *„Bogu Najwyższemu i śp. Czcigodnemu i szlachetnemu panu Christianowi Franciszkowi Blutvoglowi, proboszczowi cesarsko-królewskiego miasta Bolesławca, archiprezbiterowi dekanatu, pochodzącemu z Głogowa... Żył dość niedługo, tylko 44 lata, po czym od Boga i ku radości świętych otrzymał życie wieczne. Czcigodny wędrowcze pomódl się pobożnie"*. Na epitafium znajduje się także łacińska sekwencja: *„Czuwałem, pielęgnowałem, pracowałem, dla życia wiecznego"* (vigilavi, nutrivi, laboravi, pro vita aeterna). Wśród znacznych epitafiów na uwagę zasługuje znajdująca się przy wejściu do kościoła od strony ul. Kościelnej płyta epitafijna Kaspra Kirchnera (1592-1627), poety i filozofa, który edukował niegdyś słynnego Martina Opitza, wybitnego poety śląskiego i znacznego bolesławianina. Kirchner był kantorem, a następnie doradcą księcia Jerzego Rudolfa. Później został urzędnikiem cesarza Ferdynanda II. W historii świątyni, szczególnie w trudnych latach kończącego się XVIII w., złotymi zgłoskami zapisał się ks. proboszcz Andreas Rönisch. Jako znakomity gospodarz potrafił stawić czoła nakładanym na wspólnoty katolickie przez rząd pruski trudnym do uniesienia kontrybucjom oraz pilnym pracom remontowym hełmu wieży. W okresie tym kroniki bolesławieckie odnotowują tylko kilkunastoprocentową wspólnotę katolicką.

Na początku XIX w. kościół był zajęty przez wojska napoleońskie. Pełnił wówczas funkcje magazynu i kwatery jeńców. Po zniszczeniach tamtego czasu, świątynia odbudowana została do roku 1857, a dnia 13 czerwca biskup wrocławski Henryk Förster (1853-1881) poświęcił odremontowany kościół.

Po zajęciu Śląska przez Królestwo Pruskie, jej protestancki rząd dążył do osłabienia pozycji Kościoła katolickiego w życiu społecznym. Szczególnym tego wyrazem był niechlubny okres Kulturkampfu za rządów kanclerza Otto Bismarcka.

Po trudnym czasie I wojny światowej, w latach 1926-28 kościół został gruntownie odremontowany. W roku 1938 do tutejszej parafii skierowany został do posługi duszpasterskiej ks. Paul Sauer. Dał się poznać jako dobry duszpasterz i gospodarz zabytkowej świątyni. To właśnie w tym okresie, za czasów jego posługi pastoralnej, w kościele parafialnym jeden raz w miesiącu odprawiane były nabożeństwa dla polskich robotników przymusowych więzionych w III Rzeszy. W roku 1942 ks. P. Sauer został aresztowany przez władze niemieckie za obrazę państwa i osadzony na 3 tygodnie w legnickim więzieniu. W dniach klęski Rzeszy Niemieckiej, podczas trwającej w wielkim chaosie akcji wysiedlenia ludności niemieckiej, ks. P. Sauer organizował przy kościele Caritas Post, gdzie wypędzeni pozostawiali wiadomości dla swoich najbliższych, w jakim kierunku Niemiec uciekają. 12 lutego 1945 roku Bolesławiec został zdobyty przez wojska radzieckie. W krótkim czasie pojawiają się w mieście przedstawiciele najpierw polskiej administracji wojskowej, a później cywilnej.

Mimo trwającej pożogi proboszcz P. Sauer nie opuścił miasta i do końca służył uciekającej przerażonej ludności niemieckiej. W roku 1946, po otrzymaniu donosu obywatela niemieckiego, został on aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa w Bolesławcu za przynależność do zbrodniczej względem Polski organizacji o nazwie Freies Deutschland (Werwolf – Wilczy hak). Po zwolnieniu z aresztu, dnia 24.06.1946 zmarł w miejscowym szpitalu św. Józefa. Po ustaniu działań wojennych, już we wrześniu tegoż roku, przybyły do miasta masowe transporty polskich osadników pochodzących w większości z ziem wschodnich. Już wówczas zaistniała konieczność organizowania przy kościele duszpasterstwa w języku polskim. I dlatego administrator apostolski ks. infułat Karol Milik skierował do tutejszej parafii dnia 11.10.1945 pierwszego polskiego duszpasterza, księdza Jana Motykę.

Od 28.03. do 05.11.1946 roku do Bolesławca przybyli polscy reemigranci z Bośni i Hercegowiny. Wśród tych 15 301 osób, które znalazły swoja „nową małą ojczyznę" na terenie miasta i okolicznych miejscowości, byli także rdzenni Bośniacy, Chorwaci i Serbowie. Dla Polaków ze Wschodu, jak i dla tych przybyłych z krajów Jugosławii, znak polskiego duszpasterza był niezwykle ważnym w budowaniu życia osobistego, rodzinnego i społecznego. Polski ksiądz był dla nich gwarantem stabilizacji i znakiem Bożej Opatrzności.

Dnia 01.09.1956 w ramach młodzieżowego rajdu rowerowego po Dolnym Śląsku, kościół ten nawiedził wespół z grupą młodzieży studenckiej ks. profesor Karol Wojtyła z Krakowa, który

odprawił dla swojej grupy Eucharystię w murach tej świątyni, a następnie udał się z całą grupą na rowerach w kierunku południowym.
W dniach wielkiego pontyfikatu św. Jana Pawła II, miejscowi parafianie wraz z duszpasterzami, upamiętnili to wydarzenie pokaźnych rozmiarów kamienną tablicą wewnątrz kościoła. **W 2004 roku, na prośbę proboszcza parafii ks. prałata Władysława Rączki, pierwszy Biskup Legnicki Tadeusz Rybak postanowił wynieść kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja do godności lokalnego Sanktuarium Maryjnego.**
Od roku 2004 rozpoczęły się w Bolesławieckim Sanktuarium Maryjnym bardzo intensywne prace remontowe, których głównym zadaniem było przywrócenie pierwotnej świetności najcenniejszemu obiektowi zabytkowemu miasta i całego regionu. Dzięki zaangażowaniu wspólnoty parafialnej, donatorów instytucjonalnych oraz indywidualnych, a także wysiłkom ks. prałata Andrzeja Jarosiewicza, w latach 2004-2015 przeprowadzono ważne zadania konserwatorsko-remontowe opisane w różnych publikacjach, także dzięki wsparciu Fundacji KGHM Polska Miedź.
Wszystkie przeprowadzone prace konserwatorskie i remontowe w obiektach parafialnych możliwe były do wykonania dzięki ogromnemu wsparciu wspólnoty parafialnej, ok. 30 % wartości przeprowadzonych przy świątyni i obiektach parafialnych zadań remontowych, to wkład własny wspólnoty parafialnej, a pozostałe 70 % to w większości pomoc ze strony Gminy Miejskiej Bolesławiec, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Fundacji Polska Miedź. W roku 2011 ks. prałat Andrzej Jarosiewicz został odznaczony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Złotą Odznaką „Za opiekę nad zabytkami", a w roku 2017 brązowym medalem „Gloria Artis" za wkład w polską kulturę.
Tak intensywne prace nad przywracaniem pierwotnego piękna Bolesławieckiemu Sanktuarium Maryjnemu zostały także zauważone przez Biskupa Legnickiego Stefana Cichego, który na początku roku 2012 podjął starania, by bolesławiecka świątynia została przez Stolicę Apostolską podniesiona do godności i tytułu Bazyliki Mniejszej. Starania uwieńczone zostały sukcesem, kiedy dnia 02 czerwca 2012 w Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Watykanie **podpisany został dekret nadający bolesławieckiemu kościołowi pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja godność i tytuł BAZYLIKI MNIEJSZEJ.** Dekret podpisał ks. kardynał Antonio Canizares Ljovera, prefekt Kongregacji. **Uroczystego aktu ogłoszenia tytułu Bazyliki Mniejszej w Bolesławcu dokonał J. E. Ks. Arcybiskup Józef Kowalczyk, ówczesny Prymas Polski 07 października 2012. Na zakończenie uroczystej Mszy św. Ks. Arcybiskup Prymas Polski dokonał odsłonięcia pamiątkowej tablicy, która na wiele wieków przypominać będzie potomnym o uroczystości ogłoszenia tytułu Bolesławieckiej Bazyliki Maryjnej.**
AD INSTANTIAM REVERENDISSIMI DOMINI STEPHANI CICHY, EPISCOPI LEGNICIENSIS, PAPA BENEDICTUS XVI, ATTENTIS PECULIARIBUS ADIUNCTIS CONGREGATIONIS DE CULTU ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, BENIGNE ANNUIT DIE 02 IUNII 2012 PRO GRATIA IUXTA PRECES, UT HAEC ECCLESIA TITULUM BASILICAE MINORISOBTINERETUR. SOLLEMNIS PROCLAMATIO AC PROMULGATIO HUIUS ECCLESIAE AD DIGNITATEM BASILICAE MINORIS A REVERENDISSIMO DOMINO ARCHIEPISCOPO GNESNENSI ET PRIMATE POLONIAE IOSEPH KOWALCZYK DIE 07 OCTOBRIS 2012 PERFECTA EST. IN AETERNAM REI MEMORIAM PAROECIANI AC PASTORES CIVITATIS BOLESLAWIEC HANC INSCRIPTIONEM POSUĒRE
co się tłumaczy: **Na prośbę Biskupa Legnickiego Stefana Cichego, Jego Świątobliwość Papież Benedykt XVI decyzją Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, podniósł ten kościół do godności bazyliki mniejszej dnia 02 czerwca 2012. Uroczystego aktu ogłoszenia tytułu bazyliki mniejszej dokonał J. E. Ks. Arcybiskup Józef Kowalczyk, Metropolita Gnieźnieński, Prymas Polski, dnia 07 października 2012. Na wieczną rzeczy pamiątkę parafianie wraz z pasterzami miasta Bolesławie.**

Widok kościoła pw. WNMP i św. Mikołaja w Bolesławcu – Bolesławieckiej Bazyliki Mniejszej

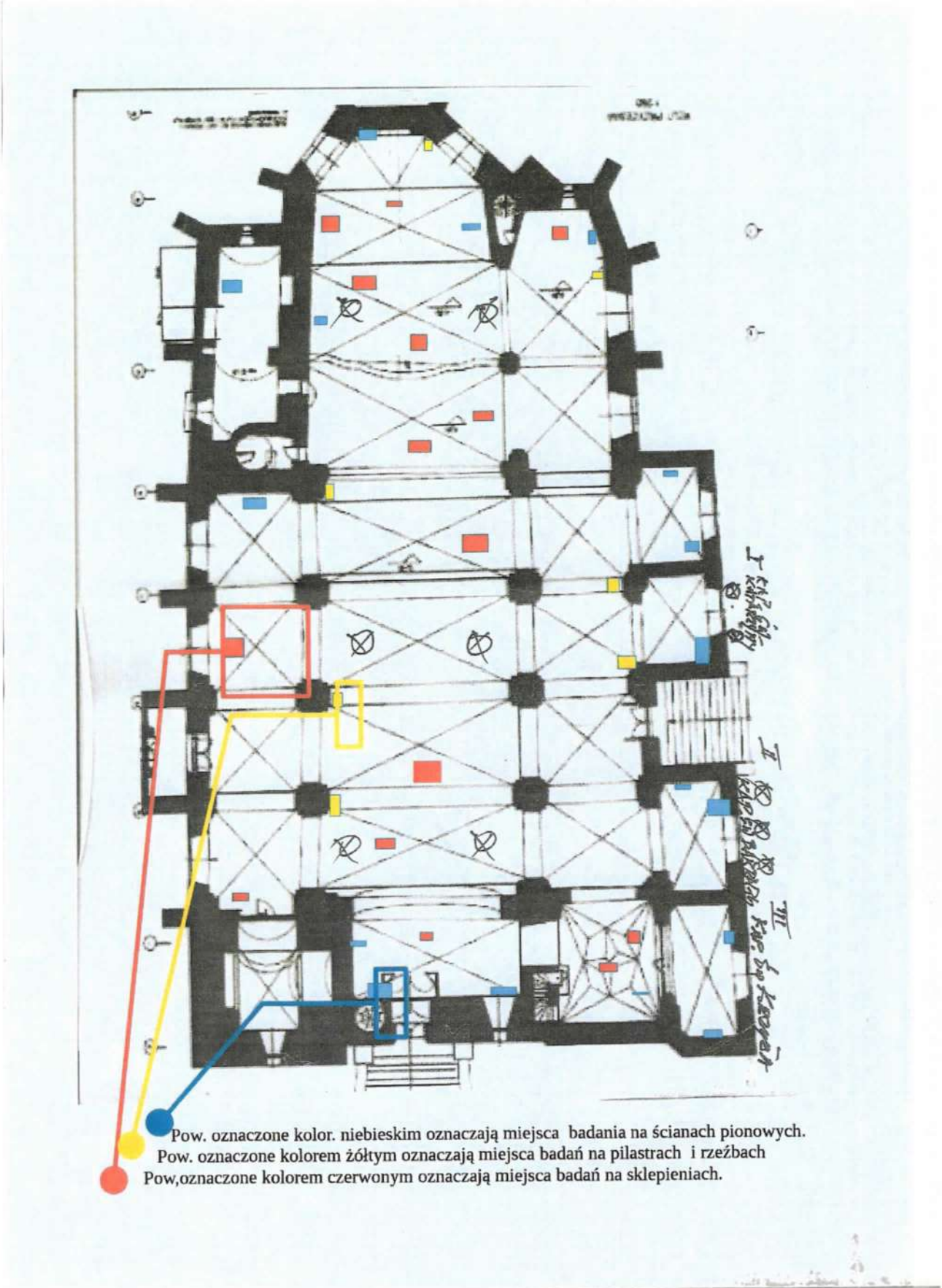

1. *Rzut architektoniczny kościoła pw. WNMP i św. Mikołaja w Bolesławcu.*

Fot 1:Nawa Główna widok sklepienie kolebkowe.

1. Zaznaczone powierzchnie i miejsca gdzie zostaną przeprowadzone odkrywki pasowe i badania stratygraficzne.

Fot.1 pow. badań nr.1.1.

Fot.1 pow. badań nr. 1.2.

Fot.1.pow. Badań nr.1. 3.

Fot.1. pow. badań nr.1. 4.

Fot.1 pow. badań nr.1, 5.

Fot.1 pow. badań nr.1.6.

Fot.1.pow. badań nr.1.7.

Fot.1. pow. badań nr.1.8.

Pow. fot.1. badań nr.1. 9.

fot.1.pow. badań nr.1.10.

Fot .2. Nawa główna widok na prezbiterium i sklepienie sześciodzielne.

Pow. obszaru badań nr.2/1.

Pow. obszaru badań nr.2/2.

Pow. obszar badań nr.3/3.

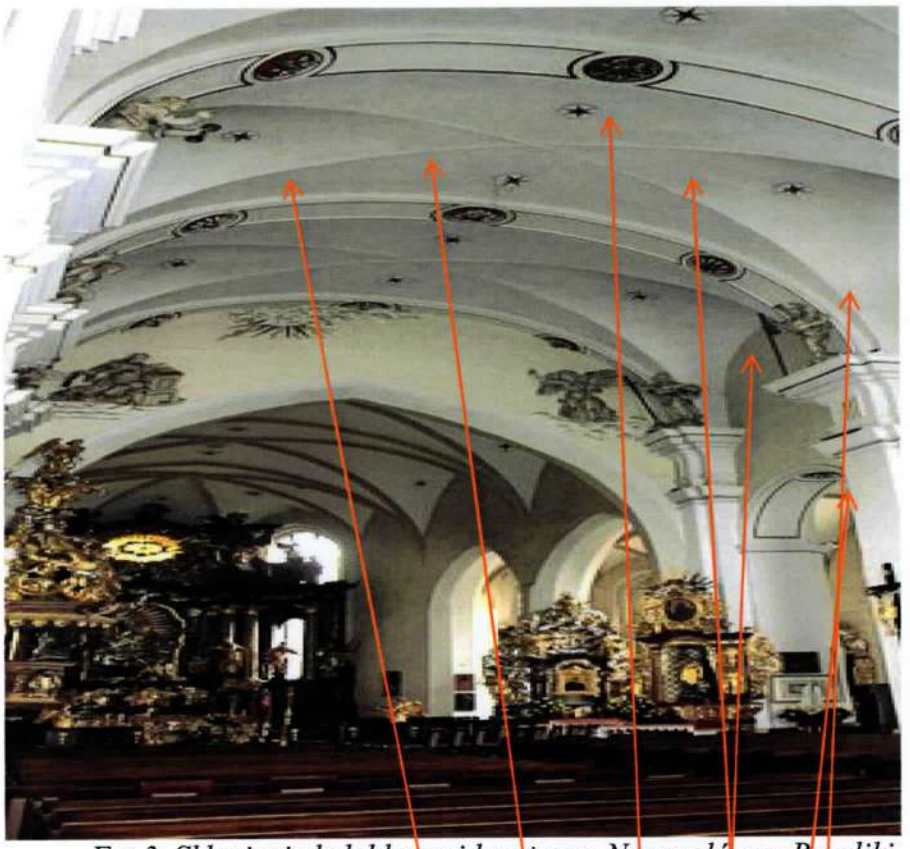

Fot.3. Sklepienie kolebkowe i krzyżowe .Nawa główna Bazyliki.

Pow. obszaru badań nr. 3/1

Pow. obszaru badań nr.3/2

Pow. obszaru badań nr 3/3

Pow. obszaru badań nr 3/4

1. Zaznaczone powierzchnie i miejsca gdzie zostaną przeprowadzone . odkrywki pasowe i badania stratygraficzne.

Pow. obszaru badań nr 3/5

Pow. obszaru badań nr.3/6

Pow. obszaru badań nr.3/7

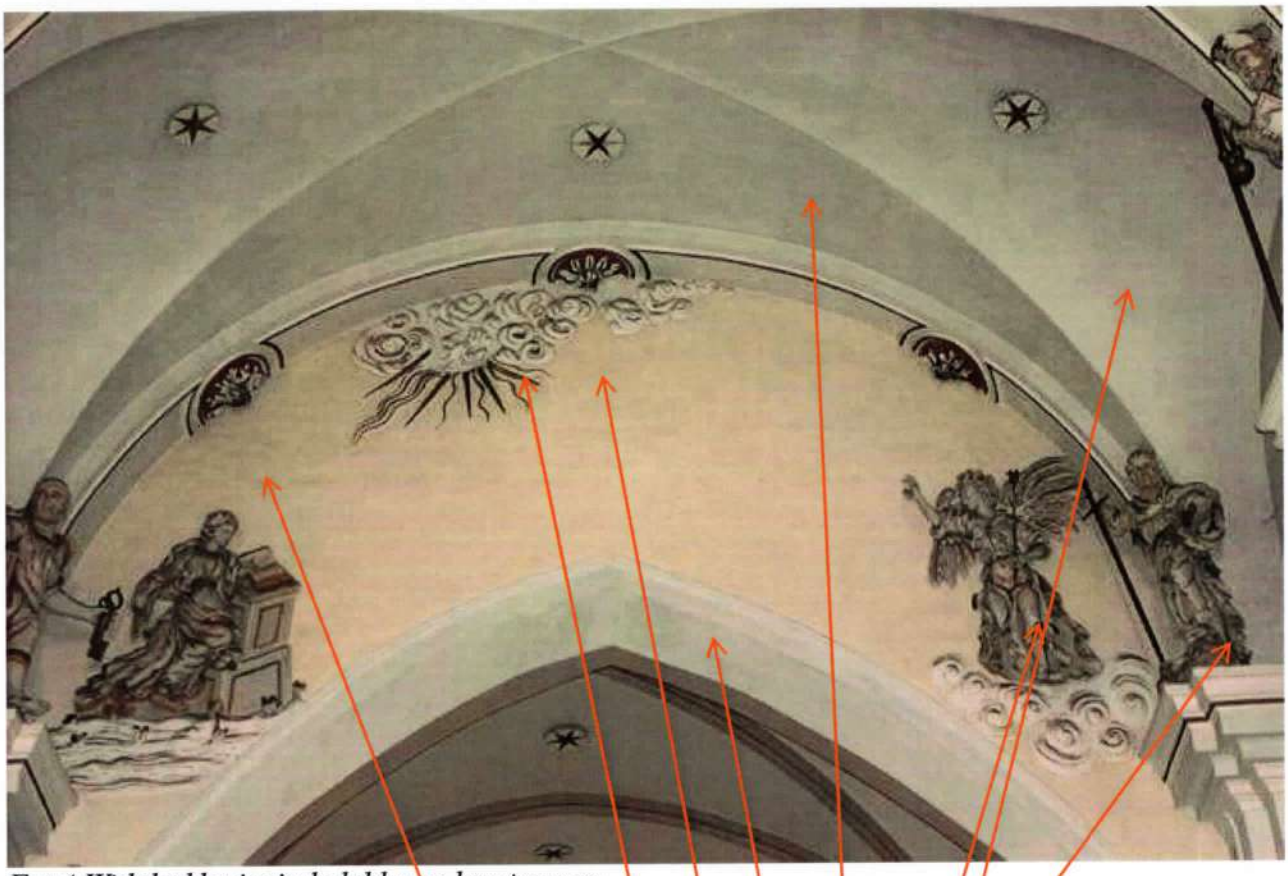

Fot.4. Widok sklepienia kolebkowo krzyżowego .
nad nawą główną.

Pow. ob. badań nr.4/1.

Pow. obszaru badań nr4/2.

Pow. obszaru badań nr.4/ 3.

Pow .obszaru badań nr.4/4.

Pow. obszaru badań nr.4/5

Pow. obszaru badań nr. 4/6.

Pow. obszaru badań nr 4/7.

Pow. obszaru badań nr.4/8.

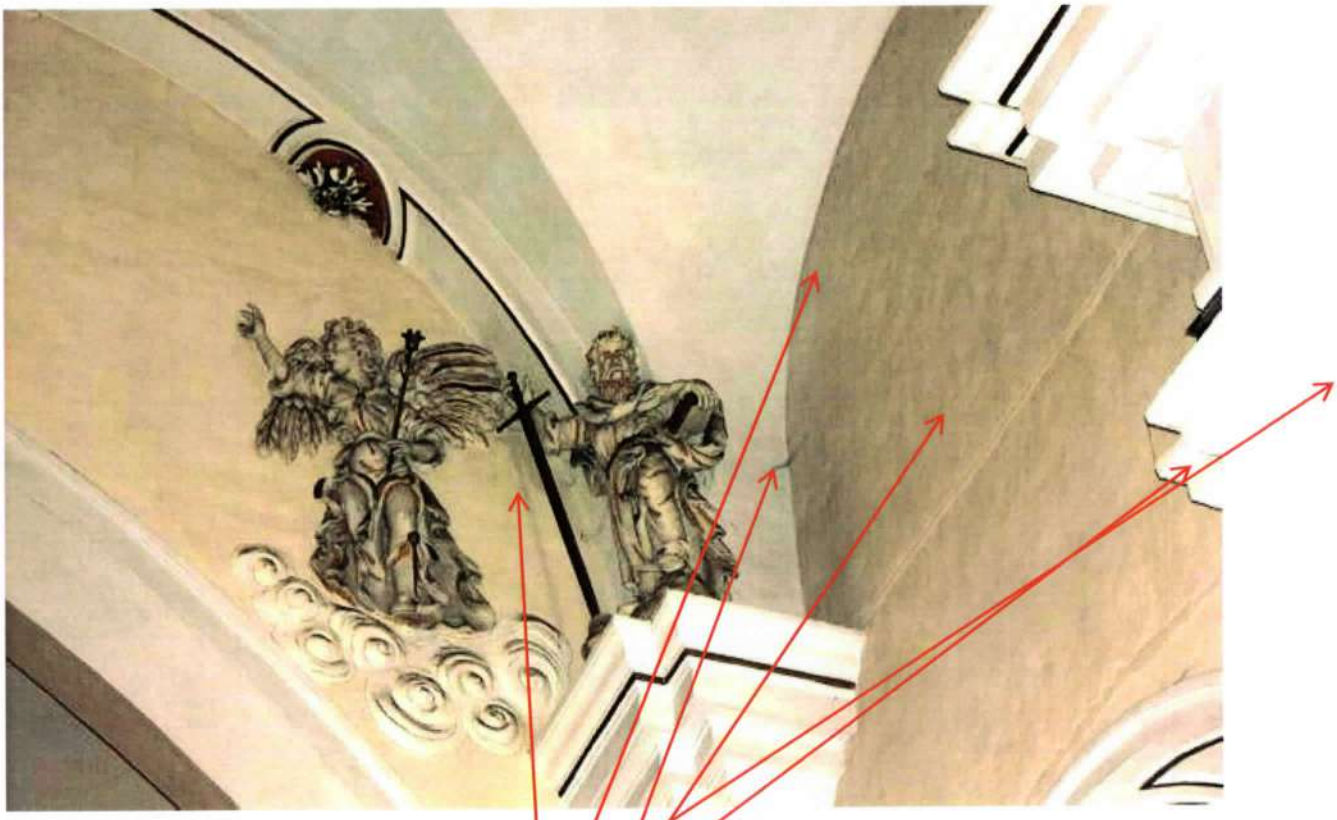

Fot.5. Rzeźba Św. Pawła Apostoła

Wskazane miejsca i powierzchnie przewidywanych badań.

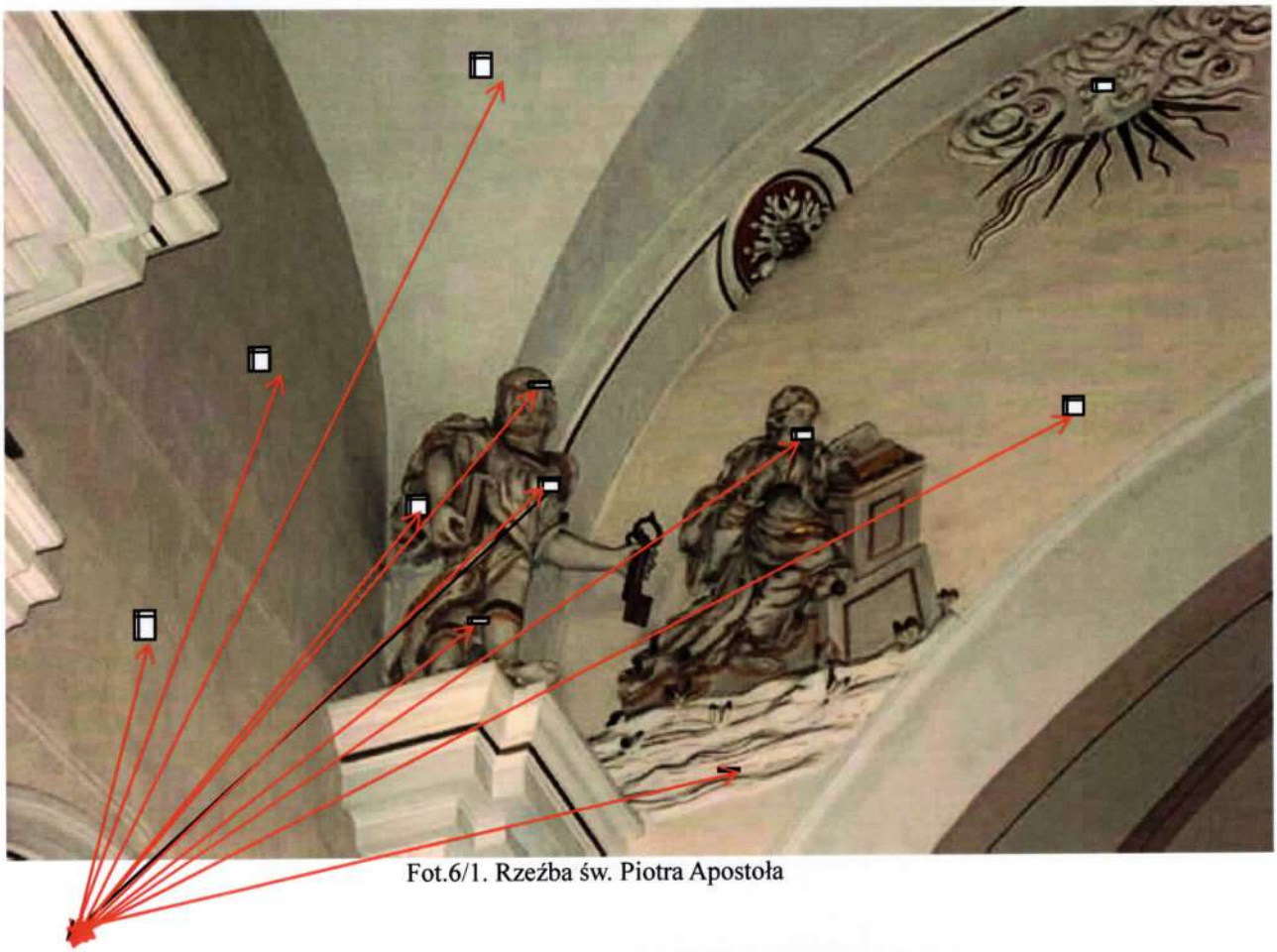

Fot.6/1. Rzeźba św. Piotra Apostoła

Powierzchnie oznaczone jako miejsca wskazane do przeprowadzenia odkrywek pasowych.

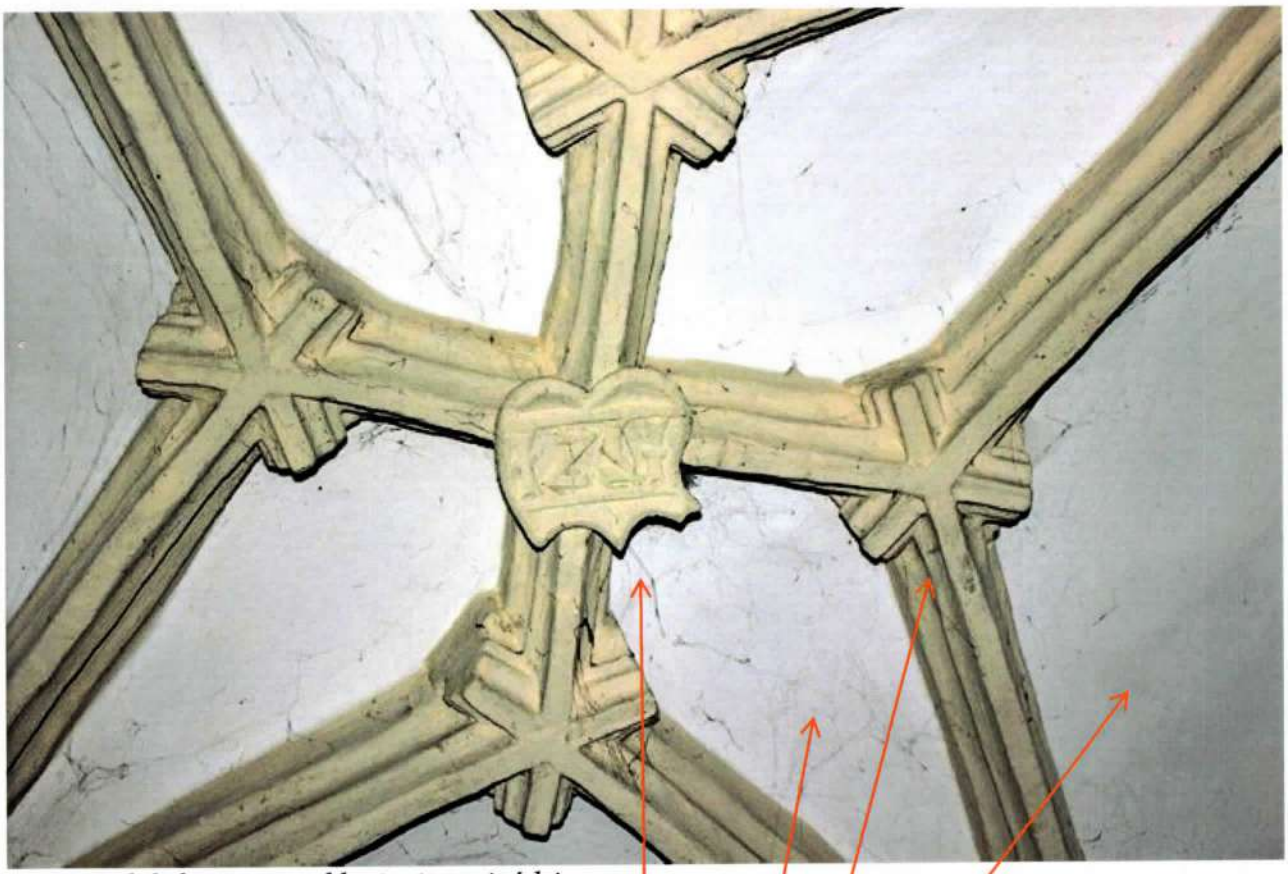

Fot.7. Widok fragmentu sklepienia gwiaździstego.

Fot.8 .Kaplica boczna.

Pow. obszaru badań nr.8/1.

Pow obszaru badań nr.8/2.

Pow. obszaru badań nr 8/3.

Pow. obszaru badań nr.8/4.

Pow. obszaru badań nr. 8/5.

Pow. obszaru badań nr.8/6

Pow. obszaru badań nr. 8 /7.

Fot 9. Kaplica boczna Bazyliki.

Fot. 10. *Widok transeptu*

Pow. obszaru badań 10/1.

Pow. obszaru badań nr.10/2.

Pow. obszaru badań nr. 10/3.

Pow. obszaru badań nr.10/4

Pow. obszaru badań nr.3.4

Pow. obszaru badań nr.3/5

Pow. obszaru badań nr.3/6
Pow. obszaru badań nr.3/7

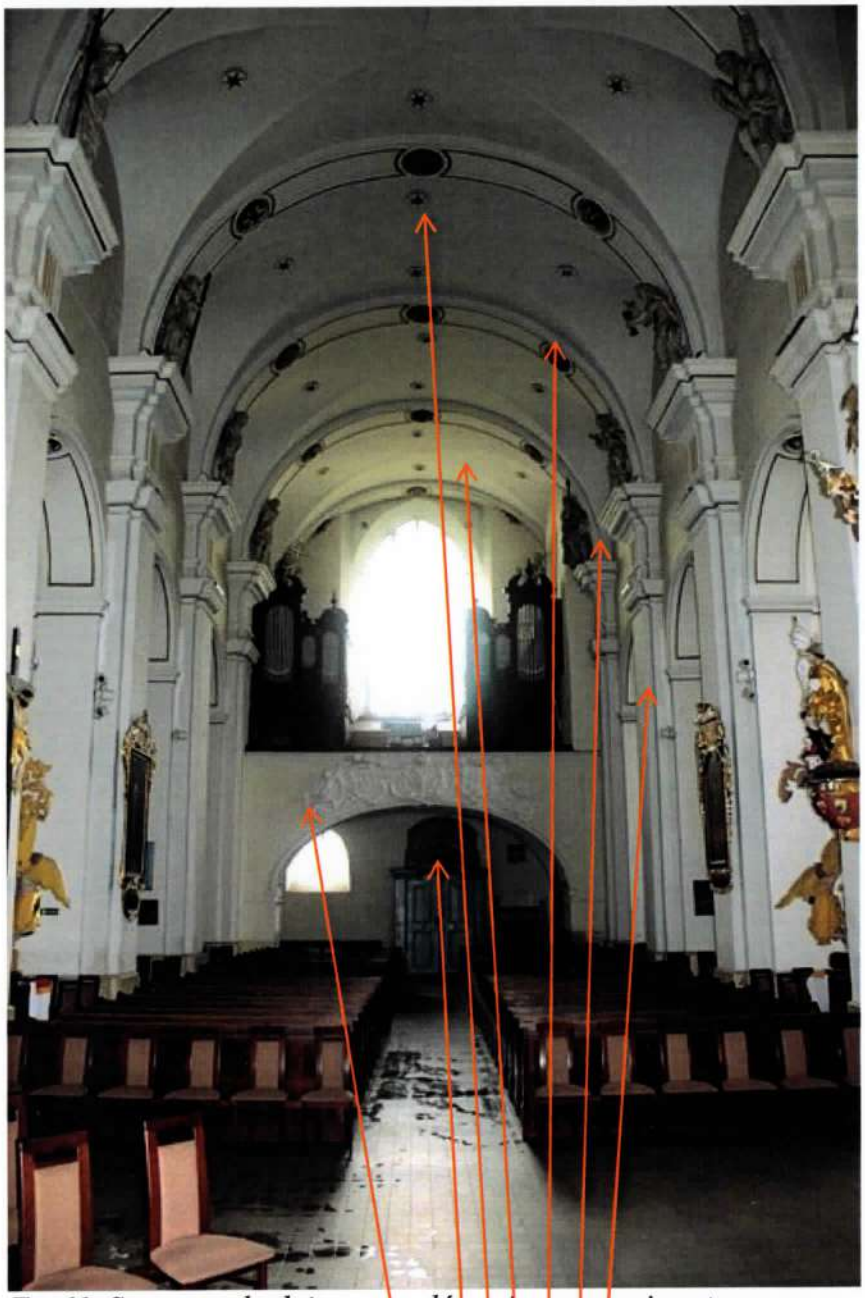

Fot.11. Strona zachodnia nawy głównej , empora i usytuowane na niej organy.

Pow. obszaru badań nr.11/1
Pow. obszaru badan nr.11/2
Pow. obszaru badań nr.11/3
Pow. obszaru badań nr.11/4
Pow. obszaru badań nr.11/5.
Pow. obszaru badań nr 11/6.

Pow. obszaru badań nr.11/7.

Fot. 12 . Widok kaplicy bocznej.

1. Zaznaczone powierzchnie i miejsca gdzie zostaną przeprowadzone . odkrywki pasowe i badania stratygraficzne.

Pow.badań12.1

Pow. badań 12.2.

Pow. badań 12.3.

Pow. badań 12.4.

Pow. badań 12.5.

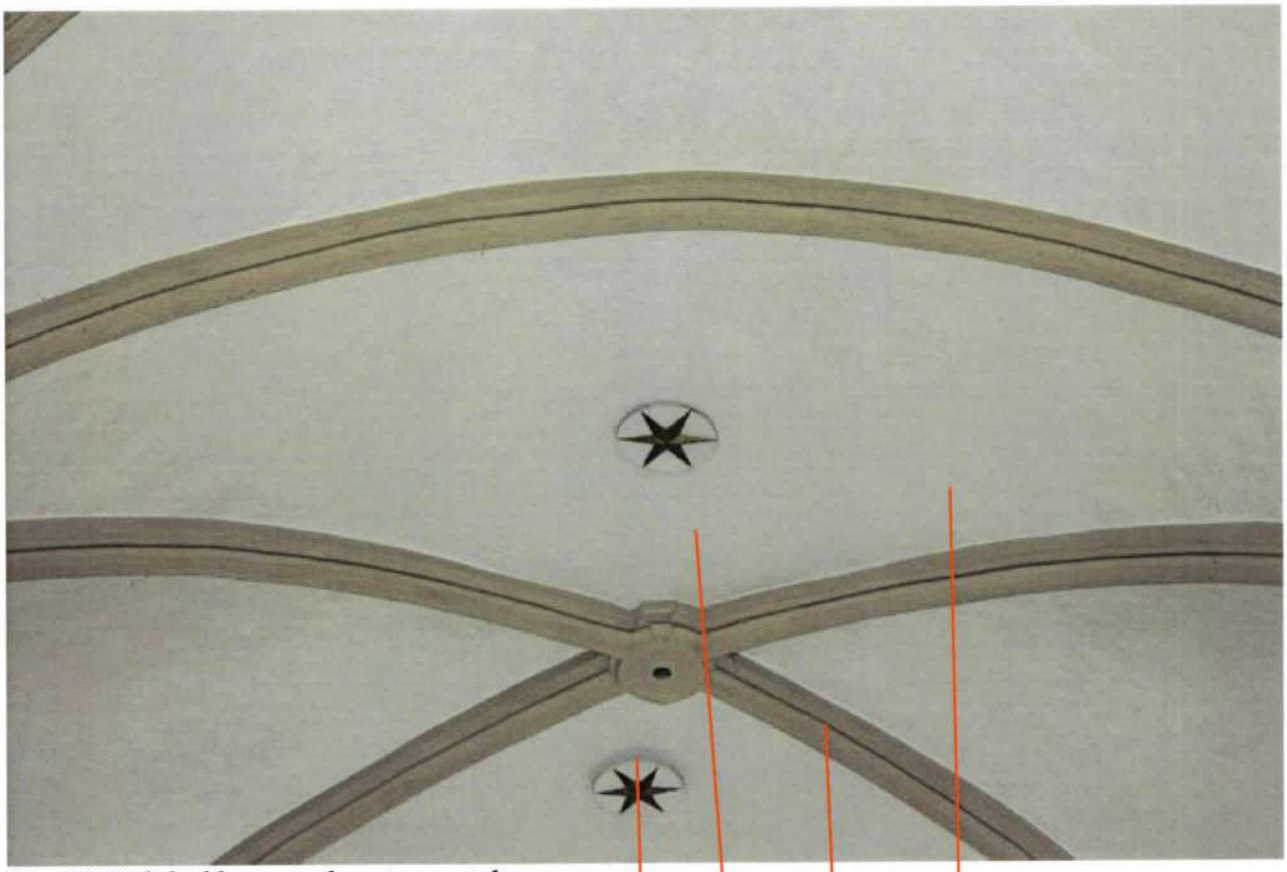

Fot 13.Widok sklepienia krzyżowo- żebrowego , . nawy głównej.

- Zaznaczone powierzchnie i miejsca gdzie zostaną przeprowadzone odkrywki pasowe i badania stratygraficzne.

Pow. badań nr.13.1.

Pow. badań nr.13.2.

Pow. badań nr. 13.3.

Pow. badań nr.13.4.

Fot.14. Łuk – niekonstrukcyjny, służący jako dekoracja sklepienia formowany w tynku z wyodrębnianymi dekoracyjnymi medalionami.

Pow. przewidziane do badań stratygraficznych.

Pow. badań nr. 14.1.

Pow. badań nr.14.2.

Pow. badań nr.14.3.

Pow .badań nr.14.4.

Pow. badań nr.14.5.

.Pow .badań.14.6.

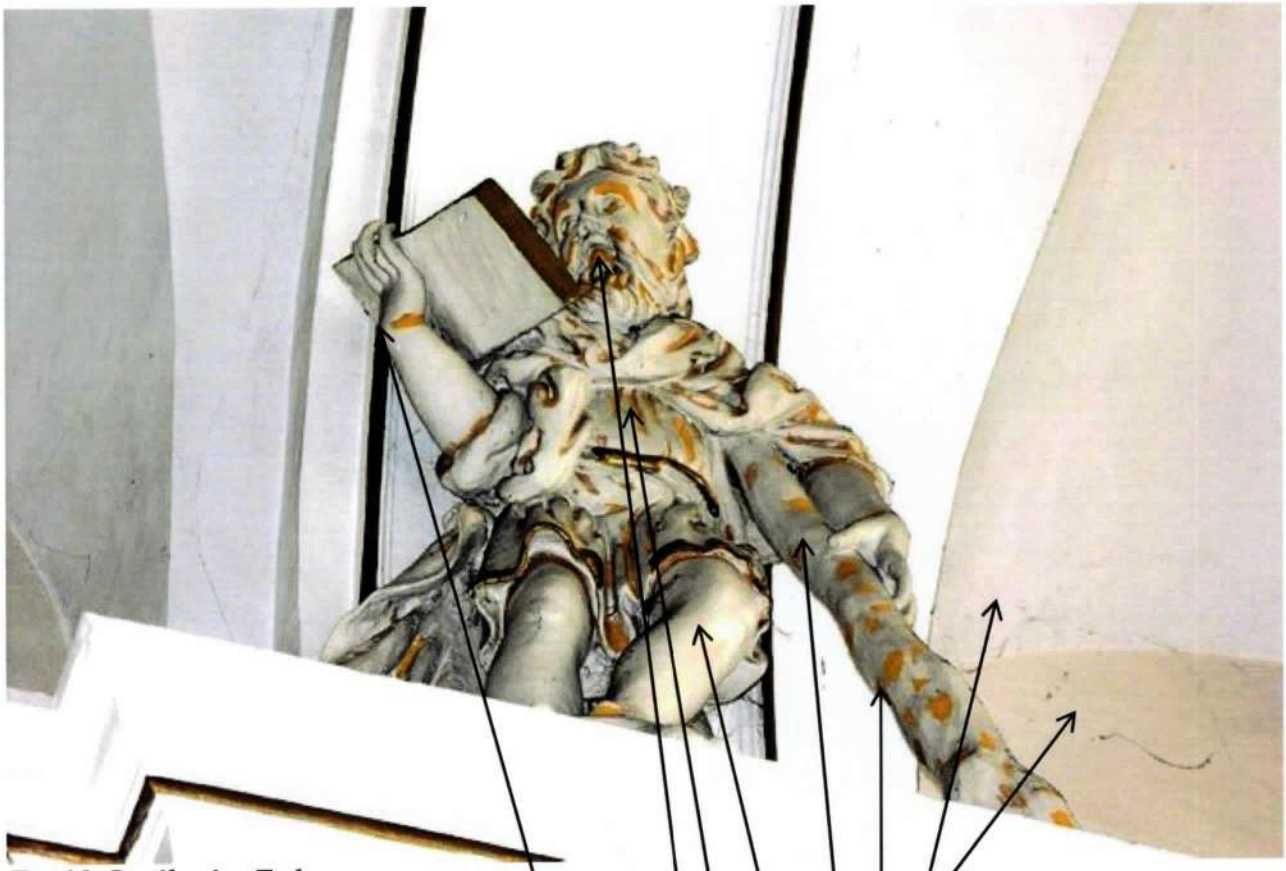

Fot.15. Rzeźba św. Tadeusza.

Pow. przewidziane do prowadzenia badań.

Pow. badań nr.15/1.
Pow. obszaru badań nr. 15/2.
Pow. obszaru badań nr. 15/3.
Pow. obszaru badań nr.15/4.
Pow. obszaru badań nr. 15.5.
Pow. obszaru badań nr. 15/6.
Pow. obszaru badań nr. 15/7.
Pow. obszaru badań nr.15/8.